

УДК: 81'286

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2018-73-01>

АВРАМЕНКО О. М.

(Запорізький національний університет)

ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНИХ КОНТАКТІВ: ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ

Статтю присвячено загальнотеоретичним проблемам мовних змін. Плюралізм думок щодо природи й чинників мовної еволюції в сучасному мовознавстві свідчить про складність і комплексність цього явища, підтверджує нерелевантність його тлумачення винятково внутрішньолінгвальними чи нелінгвальними стимулами. Увагу зосереджено на зовнішньолінгвальних чинниках, серед яких чільне місце посідають мовні контакти. Залежно від умов лінгвальної взаємодії, цей процес супроводжується диверсифікацією чи наближенням систем у контакті. Паралелізм конвергентних та дивергентних процесів демонструє розвиток мови африкаанс. Унікальність формування цієї молоді германської мови визначає, серед інших чинників, і перебіг контактів між автохтонними мовами Африки та мовами-мігрантами, а також новими міксованими формами комунікації, що утворювалися на півдні Африки.

Систематизовано погляди на природу мовних контактів, з'ясовано історичну динаміку лінгвістичної думки щодо тлумачення понять «змішування», «схрещення», «взаємовплив», «контакт» мов.

Представлено огляд міждисциплінарних концепцій мовного контактування, встановлені їх відмінності. Соціолінгвістичні дослідження акцентують на обумовленості мовних модифікацій соціальними чинниками. У площині психолінгвістики розв'язують проблеми співіснування двох чи більше мов у свідомості індивідів, наявності ментального лексикону й гармонізації декількох картин світу, ролі фонових знань у продукуванні та сприйнятті мовленнєвої діяльності, яка здійснюється поперемінним уживанням засобів різних мов. Лінгвокогнітологічна царина висвітлює мовний контакт у контексті знань і досвіду мовців, встановлює зв'язки між інформаційною базою мовців, попереднім досвідом та ставленням до набутих знань, досліджує збереження цих знань, стратегії їх оперування та обміном через посередництво вербальних структур. Лінгвокультурологічний підхід поглиблює розуміння механізмів культурної взаємодії, яка відбувається в ситуаціях мовного контактування. При цьому мовній взаємодії надається другорядне значення, а контакт мов визнано похідним від контакту культур, переосмислення системи власних культурних настанов, стереотипів, цінностей та оцінок. Стверджується, що мова не тільки реалізує когнітивну функцію в процесі мовного контакту, а й транслює етнічний досвід учасників контакту. Оскільки мова відзеркалює стиль життя та світобачення народів, лінгвальні контакти стимулюють «зіткнення» етнічних стилів світосприйняття, норм поведінки і, як наслідок, зсуви у концептуальних та мовних картинах світу етносів, які контактують. Обґрунтовується доцільність лінгвоекологічного аспекту дослідження мовних контактів у мультилінгвальних суспільствах. Екологія мови сприятиме розумінню механізмів взаємодії між мовою та її оточенням, вербальною формою та її функціонуванням в полікультурному просторі мовців.

Ключові слова: контактна лінгвістика, мовна взаємодія, чинники мовної варіативності, дивергентні та конвергентні процеси розвитку мови, лінгвокультурні контакти, екологія мови.

Avramenko O. M. Studies in language contacts: traditional and innovative approaches. The article discusses some theoretical issues of language change and deals with the diversity of opinions expressed by linguists on nature and factors of language evolution. The complexity of language change and variation cannot be treated without studying either internal or external factors. The article considers language contacts as being efficient extralinguistic stimuli of linguistic variability. As is commonly stated, linguistic interaction is conditioned by two opposite processes of diversification or approximation of languages in contact. It is argued, though, that convergence and divergence parallelism is found in the development of Afrikaans. Contact scenarios involving African autochthonous languages, European migrant languages, and mixed (i.e. pigitized and creolized) forms of communication along with other factors played a crucial role in the formation of Afrikaans, the youngest Germanic language.

The article provides systematization of views on the nature of linguistic contacts. It traces the historical dynamics in linguistic interpretation of such important notions as 'language mixing, interaction, and contact'. The paper reviews various features of modern interdisciplinary approaches to language contact. Sociolinguistic point of view emphasizes on social factors that shape language modifications. Psycholinguistic approach to language contacts is mostly concerned with individual bilingualism, coexistence of mental lexicons and harmonization of bilingual speakers' world views. It also investigates the role of background knowledge and code switching in communication performance by means of two or more languages. Cognitive perspective elucidates language contact in the context of speakers experience and knowledge. It establishes connections between speakers' information base, their previous experience, and attitudes towards the gained knowledge. It also explores how this knowledge is stored, preserved, and operated with the help of verbal structures. Linguocultural approach increases understanding of intercultural interactions during language contact. In this process, language interaction is complementary to cultural interaction which involves re-evaluation of national cultural values, stereotypes, beliefs, and attitudes. It is claimed that in addition to its cognitive function, language shapes ethnic experience of parties in contact. As ethnic languages reflect people's lifestyles and ways of seeing the world, language contacts stimulate 'collision' of ethnic culture systems, norms of behavior, and cause a shift in the conceptual and linguistic worldviews of the ethnic groups in contact. Asserting ecological approach to language contacts is necessary for the interpretation of interactions between languages and their environment, verbal forms and their functioning in multicultural contexts.

Key words: contact linguistics, language interaction, reasons of language variation, divergent and convergent development in languages, language and culture contacts, language ecology.

Контакти та взаємодія мов становлять традиційний об'єкт мовознавчих розвідок. Фундаментальні дослідження в царині мовних контактів [Вайнрайх 1979; Жлуктенко 1964; Мартине 1972; Розенцвейг 1972; Щерба 1974; Шухардт 1950; Haugen 2012; Thomason 1988]

спрямовані на розв'язання теоретичних питань типології, чинників і наслідків лінгвальної взаємодії із залученням порівняльно-історичного аналізу індоєвропейського матеріалу й окремих даних америндських мов. Сучасні студії [Истомина 2013; Молодкин 2001; Appel 2005; Clune 2003] орієнтовані на виявлення трансформацій в культурних і концептуальних системах мовців, що контактують [Беспала, Козлова 2018; Козлова 2005; Новикова 2005]. Втім, у публікаціях ХХ ст. і останніх десятиліть спостерігається неузгодженість у тлумаченні мовного контактування, дифузність термінології. Це пояснюється міждисциплінарним характером такого багатоаспектного явища, як мовне контактування.

У сучасному контексті глобалізації нагальною є проблема цілісного підходу до інтерпретації та дослідження співіснування мов і культур, можливостей їх неконфліктного співіснування, збалансованості між уніфікацією та національно-культурною специфікою моделей комунікації.

Відтак, **актуальність** роботи зумовлена необхідністю узагальнити досвід дослідження мовного контактування та розробити інтегративну інтерпретацію цього явища в контексті екології мови. Такий підхід виправданий з огляду на демографічні зміни у світі, пошкваллення міграції та міжкультурне спілкування, активізацію обміну культурним, емоційним та лінгвальним досвідом, прискорене формування мов міжнаціонального спілкування, тенденцію до формування поліетнічних та полілінгвальних єдностей.

Метою статті є систематизація поглядів та підходів до аналізу явища мовного контактування, встановлення ролі лінгвальної взаємодії в процесах мовних змін та варіювання. **Завданнями** цієї наукової студії є: визначити місце мовних контактів серед чинників, що впливають на варіативність мови; виявити підходи до тлумачення поняття «мовний контакт» та розкрити його міждисциплінарний характер; обґрунтувати доцільність інтегрування набутого досвіду одно- та багатоаспектного дослідження мовних контактів у контексті екології мови. **Об'єкт** дослідження – явище мовного контактування; **предметом** є природа лінгвальних контактів та їх роль у процесах мовної варіативності.

З кінця ХІХ століття й дотепер не припиняються дискусії стосовно чинників мовної варіативності. Попри різноманітність поглядів на мову, однобічність (концепція Ф. де Соссюра про мову «в собі й для самої себе» [Соссюр 1977, с. 269]) чи багатоаспектність підходів до її дослідження, думка про мовні зв'язки «з іншими сферами історичного, соціологічного та психологічного характеру» [Sperber 1979, с. 48] беззаперечна. В окремих дослідженнях [Степанов 1979, с. 3-4] спостерігаємо ухил у бік визнання пріоритетності зовнішнього впливу на мову, визнано роль соціокультурної історії в регулюванні процесів мовного варіювання: «відсутність зовнішніх імпульсів до ускладнення функціональних якостей мови не лише призводить до порушення балансу між потенційними можливостями внутрішньоструктурних та зовнішньосистемних варіацій, але й спричиняє регресивне зменшення, що може привести мову до становища діалекту або взагалі позбавити її функціонального навантаження» [Степанов 1979, с. 5].

Соціальний фактор вельми впливовий, адже мовні зміни – це не тільки варіантні вияви перемінної у структурному вакуумі. Разом із цим природа мовних змін визначається і внутрішньосистемними причинами, внутрішніми тенденціями лінгвального розвитку. Сучасні дослідження демонструють, що зовнішні та внутрішні чинники мовних змін не є несумісними. Так, тривала ізоляція та взаємодія типологічно різних мов стимулює формування мішаних мов (піджини та креоли) із властивими їм рисами, які не обов'язково виявляються у функціонуючих варіантах мов у контакті [Молодкин 2001, с. 30]. Це свідчить про існування внутрішніх законів мовної еволюції.

Підтримуємо позицію про комплексність внутрішньолінгвальних, зовнішньолінгвальних та позалінгвальних стимулів мовного розвитку. Внутрішні чинники є системно-структурними, стимулюють зміни внаслідок тиску системи. Зовнішньолінгвальні фактори є зовнішніми по відношенню до системи, але внутрішніми стосовно мови в цілому (розвиток цивілізації, встановлення чи припинення контактів між групами носіїв мови тощо). Позалінгвальні чинники є зовнішніми стосовно системи мови та її функціонування й

охоплюють логічні та психологічні фактори, пов'язані з закономірностями людського спілкування та мислення [Гак 2001, с. 4-5].

Потужним зовнішньолінгвальним стимулом мовного розвитку є мовні контакти. Вони тривають по-різному, набувають масового й довгострокового характеру «в умовах спільного життя на суміжних територіях чи на одній і тій же території, або [здійснюються] через певні верстви населення чи навіть окремих осіб. Вони можуть носити характер взаємовпливу, виступати у вигляді протиборства чи навіть військового зіткнення» [Маслов 1997, с. 201]. Взаємодію носіїв різних мов, що відбувається під час мовного контакту, Е. Сепір [Сепір 1993, с. 151] пояснює як необхідність безпосереднього чи опосередкованого контактування носіїв однієї мови з носіями іншої територіально наближеної чи соціально престижної мови.

Традиційно мовні контакти розглядають у контексті дивергентних та конвергентних процесів. Дивергентний розвиток передбачає розщеплення мовної єдності й результує в «розходження між спорідненими мовами чи діалектами однієї мови в результаті певних соціально-історичних умов» [Ярцева 2002, с. 34]. Конвергентні процеси, навпаки, виявляються в наближенні декількох споріднених чи неспоріднених мов, формуванні у них спільних структурних властивостей унаслідок тривалого й активного взаємовпливу.

Важливість мовних контактів для процесів дивергенції та конвергенції демонструє формування мови африкаанс (див. [Besten 2012]). З одного боку, географічна віддаленість транспортованих на південь Африки нідерландських діалектів та взаємодія з англійською й автохтонними мовами Африки активізували їх відмежування від писемно-літературної традиції метрополії, посилили дивергентні процеси та сприяли формуванню упродовж XVII-поч. XX ст. властивих африкаанс внутрішньоструктурних змін.

З іншого боку, тривале співіснування різних нідерландських діалектів з іншими мовами на компактній території Капської провінції спричинили їх наближення й утворення конвергентної зони. Отже, внутрішньоструктурні зміни, які виникли внаслідок дивергентних та конвергентних процесів і продемонстрували еволюцію нової германської мови африкаанс, особливості якої зумовлені як зовнішньолінгвальними чинниками (контактами між нідерландськими діалектами-мігрантами та іншими транспортованими європейськими й африканськими аборигенними мовами), так і внутрішніми чинниками мовного розвитку.

В історії лінгвістичних учень існували різні погляди на мовні контакти як каталізатори мовного розвитку, зокрема, конвергентних процесів. Г. Шухардт [Шухардт 1950, с. 78] пояснював конвергенцію як «змішування мов» і тяжіння до спрощення, що дозволяло зменшити комунікативні проблеми та збільшити прозорість комунікації між мовними колективами. Схожі погляди знаходимо в працях І. О. Бодуена де Куртене [Бодуен де Куртене 1963, с. 366-367], який акцентував на ефективності мовних контактів у процесах запозичення, усунення нераціональних відмінностей між контактними системами, уподібнення одних форм іншим (за аналогією), спрощення та змішування складників. Учений вважав змішування мов природним процесом, спрямованим на спрощення та збільшення конкретності комунікації, економії фізичних та психологічних зусиль.

Ці ідеї зазнали подальшого розвитку в концепції Л. В. Щерби про «взаємний вплив мов» [Щерба 1974, с.42] та рівну частку участі мов, що контактують, у формуванні нової системи, яка вважалася не гібридом, а ланкою між двома мовами [Щерба 1974, с.47-48] з одним рядом позначуваних, яким відповідає два чи більше рядів позначувальних.

Із часом поняття «змішування (схрещення) мов» зазнало критики через свою невизначеність. Хоча мовні контакти дійсно сприяють розвитку спільних ознак та уподібненню окремих складників у процесі мовної взаємодії, кінцева система зазвичай зберігає ознаки генетичної співвіднесеності, навіть у ситуаціях формування «міксованих» (піджинів та креолів). Пор.: англоосновний, франкоосновний тощо піджин. Слушною є думка У. Вайнрайха [Вайнрайх 1972, с. 22, 25], що випадки лінгвального змішування трапляються, коли дві чи більше системи контактують за умови їх почергового використання одними й тими ж людьми, а у випадку поперемінного використання двох мов однією особою у мовленні можна виявити приклади змішування норм кожної з мов. Отже, У. Вайнрайх

уживає запропонований А. Мартіне [Мартіне 1972, с. 81] термін «контакт» у широкому значенні для маркування факту співіснування мов на індивідуальному рівні (у свідомості конкретного мовця) і колективному рівні (у групі мовців). Ю. О. Жлуктенко висловлював думку про те, що «мовний зв'язок» можливий при безпосередньому «етнічному контактуванні носіїв та наявності двомовності» [Жлуктенко 1974, с.12].

Тлумачення явища мовного контактування як «взаємодії двох і більше мов, що впливає на структуру та словник однієї чи багатьох із них» [Иванов 1990, с. 237] панувало у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві [Жлуктенко 1974; Appel 2005; Clyne 2003; Thomason 1988] до кінця ХХ-початку ХХІ ст. Увагу дослідників привертало контактено зумовлені явища [Молодкин 2001, с.11], зокрема види, чинники та вплив запозичень на питому лексику мови-реципієнта [Козлова 2006 (а); Міщенко 2009], формування білінгвальних спільнот [Bang, Door 2008; Haugen 2012; Thomason 2011] та нових мов [Ansaldo 2009; Mufwene 2001]. Усвідомлення поліаспектності мовного контактування розширило обрії наукових розвідок. Мовні контакти стали об'єктом студіювання в соціолінгвістиці, психолінгвістиці, лінгвокогнітології, лінгвокультурології, що сприяло глибшому розумінню процесів вербальної взаємодії та дослідженню складних процесів еволюції мови.

У соціолінгвістичній площині мовні контакти розглядають як взаємодію різномовних соціумів у синхронії, тобто в межах певного історичного періоду, а також у діахронії, відстежуючи динаміку мовної ситуації та соціальних функцій мов, які співіснують у конкретних суспільствах [Крысин 1993; Clyne 2003; Kerswill 1994]. Як зазначив Л. П. Крисін, «взаємодія мов – це, як правило, взаємодія суспільств, що обслуговуються цими мовами, та взаємодія відповідних національних культур» [Крысин 1993, с.131]. Результати такої взаємодії залежать від тривалості та інтенсивності контактів між мовними колективами; типів соціальних, економічних і політичних відносин між ними; обсягу комунікативних функцій мов.

Результати мовної взаємодії залежать від соціальних умов контакту й не завжди передбачувані: «мова стає домінуючою не через якісь свої внутрішні якості, а тому, що її носії є більш войовничими, фанатичними, культурними, заповзятими» [Мартіне 1972, с. 81-82]. Соціолінгвісти підтримують факт вирішального впливу «соціолінгвістичної історії мовців, а не структури їхньої мови» [Thomason 1988, с. 5] на наслідки мовного контактування, тому соціолінгвістичний аспект дослідження проблем взаємодії мов пов'язаний зі встановленням залежностей між умовами, за яких контактують мовні спільноти, та наслідками структурної видозміни мови.

У психолінгвістиці мовний контакт тлумачать як індивідуальну двомовність. Коло досліджуваних проблем [Appel 2005; Grosjean 1995] охоплює співіснування у свідомості однієї людини одночасно кількох мов, процес перемикання мовного коду. За ступенем володіння особою кількома мовами розрізняють симетричний білінгвізм (обидві мови людина знає нарівні) та асиметричний (одна з мов опанована більше). В залежності від того, як дві мови уживає білінгв, розмежовують двомовність автономну (використовуються винятково мовленнєві засоби однієї мови) та суміщену (використовуються засоби першої (основної) мови для побудови висловлювань мовою, яку білінгв знає гірше).

Проте, нерозв'язаним залишається питання, експліковане в фундаментальних працях з контактної лінгвістики ([Мартіне 1972; Хауген 1972]), щодо психічних можливостей пересічної людини досягти повного та автономного володіння двома (чи кількома) мовами. Активне студіювання проблем мови й мислення, пізнавальних процесів [Lakoff 2003; Langacker 2002; Talmy 2000] уможливили поєднання методів психолінгвістики й лінгвокогнітології та встановлення особливостей когніції білінгвів, особливостей збереження у їх свідомості ментального лексикону [Singleton 1999; Wierzbicka 2010]. Удосконалення методу асоціативного експерименту дозволило розкрити вплив мовних контактів на мовну свідомість та механізми формування картини світу білінгвів [Тамерьян 2004].

Етнолінгвістичний та лінгвокультурологічний напрями зосереджені на питанні взаємопроникнення етнічних культур та ментальностей [Беспала 2013; Козлова 2001; Новикова 2005]. Оскільки в процесі мовного контактування відбувається не лише контакт мов, а і взаємодія систем культур, мовне контактування є «похідною від взаємодії культур, осмислення й переосмислення параметрів концептуалізації довкілля» [Беспала, Козлова 2018, с. 19]. Лінгвокультурні контакти стають об'єктом дослідження у галузі міжкультурної комунікації [Тарасов 2002]. Національно-культурна специфіка є однією з характерних рис мови, вона актуалізується в процесах культурної взаємодії. Природна мова реалізує не тільки комунікативну функцію, але й когнітивну – формувати, зберігати й транслювати етнічні знання, систему світосприйняття, оцінок, культурних настанов та емоційний досвід мовців.

Мову слід розуміти у єдності з дійсністю, культурою суспільства, мисленням та стилем світовідчуття мовців [Гумбольдт 1985], способом пізнання довкілля, що полягає у членуванні та організації світу в поняття та розподіленні у значеннях одиниць мови [Уорф 1960; Сепир 1993]. Мова виявляється формою існування національної культури, засобом акумуляції культурного досвіду й знання: «культуру можна визначити як те, що це суспільство робить і мислить. Мова ж є тим, як мислять» [Сепир 1993, с. 211]. Ідеї В. фон Гумбольдта та Е. Сепіра, що мова віддзеркалює спосіб життя й мислення мовного колективу, підтримано сучасними лінгвокогнітологами та лінгвокультурологами. Так, А. Вежицька довела, що культурний компонент лексики «вміщує минулий досвід нації щодо дій певним способом та сприяє увічненню цих способів» [Вежицькая 1999, с. 263].

Національні елементи мови гармонізовані з різними сегментами культурного й семіотичного простору мовців (ритуальні танці, міфологія, фольклор, наукова, художня діяльність). Мова виступає механізмом відтворення духовної культури народу, вона виражає національно-специфічну картину світу [Безрукая 2009, с. 54]. Тому обмін лінгвальною інформацією в процесі мовного контактування передбачає взаємодію культур [Кругляк 2004], обмін культурним досвідом та цінностями [Козлова 2005; Козлова 2001; Новикова 2005; Санталов 2011]. Взаємодія мов та концептуальних систем модифікує картину світу, репрезентовану засобами мови-реципієнта.

Попри очевидні переваги проаналізованих підходів, релевантною площиною для аналізу сучасної мовно-культурної взаємодії у світі виявляється екологічний підхід, запропонований Е. Хаугеном («the ecology of language») [Haugen 2012, с. 27], що акцентує на взаємодії мов у мультилінгвальних суспільствах, взаємовідношеннях довкілля та мов. Еколінгвістика дозволяє вийти за межі не тільки структурного аналізу, а й соціальної, етнологічної, культурологічної та когнітивної інтерпретацій мовної взаємодії та звернутися до умов формування мовно-культурного розмаїття зі збереженням його функційної цілісності в єдності природного та мовно-культурного ландшафту. Саме цей підхід дозволить поглибити уявлення про механізми мовної варіативності, диверсифікації мов, розмежування між вербальною формою та лінгвальною поведінкою, нерозривними зв'язками між соціальною діяльністю, мовою та її застосуванням.

Висновки та перспективи. Останнім часом у лінгвістиці спостерігається поживлення інтересу до проблем мовного розвитку та варіювання. На відміну від засадничих позицій у царині мовної взаємодії XIX-XX століть, сучасні концепції мовного контактування поступово набувають мультидименсійності в інтерпретації суті, механізмів і чинників цього явища.

Міждисциплінарний підхід дозволяє розкрити зв'язки мови з різними аспектами буття людини – із соціальними умовами, культурою та мисленням. Сучасний світ характеризує активне формування полікультурних і полілінгвальних спільнот, що унеобходнює розроблення інтеграційних концепцій еволюції та функціонування мови в полікомпонентному середовищі. Екологічна площина мовознавчих досліджень забезпечить несуперечливий і холистичний погляд на мову як динамічну частину більшого цілого, до складу якого природна мова входить за принципом інтерактивності й забезпечує успішне функціонування складного комплексу людського буття.

Література

- Безрукая А. Н. Лексико-семантические и фонетические манифестации языковой вариантности (на материале английского языка Великобритании, США и Канады) : дис. ... канд. филол. наук:10.02.19. Белгород, 2009.186 с.
- Беспала Л. В. Вплив лінгвокультурних контактів на мовну картину світу. *Нова філологія*. Запоріжжя, 2013. Вип. 59. С.5-10.
- Беспала Л. В., Козлова Т. О. Формування карибської англомовної картини світу в умовах лінгвокультурних контактів : монографія. Запоріжжя : Статус, 2018. 308 с.
- Бодуэн де Куртене И. А. О смешанном характере всех языков. Избранные труды по общему языкознанию. Т.1. М : Прогресс, 1963. С. 362-372.
- Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие. *Новое в лингвистике. Языковые контакты*. М. : Прогресс,1972. Вып. VI. С. 25-59.
- Вайнрайх У. Языковые контакты. Состояние и проблемы исследования / пер. с англ. Ю. А. Жлуктенко. К., 1979. 263 с.
- Вежицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов. *Семантические универсалии и описание языков* / Пер. с англ. А. Д. Шмелева, под ред. Т. В. Булыгиной. М., 1999. С. 263-340.
- Гак В. Г. Об общих факторах вариативности в языке. *Степановские чтения. Проблема вариативности в романских и германских языках*: тезисы докладов и сообщений Международной конференции. М. : РУДН, 2001. С. 4-5.
- Гумбольдт В. Язык и философия культуры. М. : Прогресс, 1985. 452с.
- Жлуктенко Ю. А. Лингвистические аспекты двуязычия. К. : Вища школа, 1974. 176 с.
- Жлуктенко Ю. О. Україно-англійські міжмовні відносини. К. : Видавництво Київського університету, 1964. 168 с.
- Иванов В. С. Языковые контакты. *Лингвистический энциклопедический словарь* / Гл. ред. В. Н. Ярцева. М., 1990. С.237-238
- Истомина О. Б. Языковые контакты в современном российском обществе - сущность, формы, тенденции: автореф. дисс. ... д-ра философ. Наук : 09.00.11. Улан-Удэ, 2013. 35с.
- Козлова Т. О. Аккультурация автохтонной лексики в вариантах английского языка. *Studia linguistica XV. Язык и текст в современных парадигмах научного знания*. СПб : Борей Арт, 2006 (а). С. 33 – 41.
- Козлова Т. О. Динамика развития лексической системы английского языка в Австралии: этнолингвистический аспект (на материале лексики с автохтонным компонентом значения): автореф. дис. канд. филол. наук :10.02.04.Запорожье, 2001. 274 с.
- Козлова Т. О. Запозичення понять і концептів. Лінгвокультурологічний аналіз. *Вісник Черкаського ун-ту*. Вип. 68. Черкаси : ЧНУ, 2005 (а). С. 28 – 40.
- Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. М., 1990. 709 с.
- Кругляк Е. Е. Английские заимствования во французском языке Канады. *Романо-германская филология : Межвузовский сборник научных трудов*. Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 2004. С. 35-39.
- Крысин Л. П. Языковое заимствование как проблема диахронической социолингвистики. *Диахроническая социолингвистика* / отв. ред. В. К. Журавлев. М. : Наука, 1993. С. 131 – 151
- Мартине А. Распространение языка и структурная лингвистика. *Новое в лингвистике. Языковые контакты* / под ред. В. Ю. Розенцвейг. М.: Прогресс,1972. Вып. VI. С. 81-93.
- Маслов Ю. С. Введение в языкознание. М. : Высшая школа, 1997. 271 с.
- Мищенко А. Л. Адаптація англiцизмiв до системи сучасної нiмецької мови (на матеріалі англiцизмiв комп'ютерної галузі й технологій) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. Донецьк, 2009. 20 с.
- Молодкин А. М. Взаимодействие языков разного типа в этнокультурном контексте (языковые контакты в Португалоязычной Африке) : монография / под ред. Л. И. Баранниковой. Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 2001. 184 с.
- Новикова Т. Б. Заимствование лингвокультурных концептов : на материале английского и русского языков : дис. ... канд. филол. наук :10.02.19. Волгоград, 2005. 210 с.
- Розенцвейг В. Ю. Основные вопросы теории языковых контактов. *Новое в лингвистике. Языковые контакты* / под ред. В. Ю. Розенцвейг. М. : Прогресс,1972. Вып. VI. С. 5-22.
- Санталов М. І. Процес вторинної номінації в аспекті концептуального запозичення. *Studia linguistica* : зб. наукових праць. Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка / за ред. І. О. Голубовської. К., 2011. Вип. 5 (2). С. 311 – 314.
- Сенир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии/общ. ред А.Кибрика М. : Прогресс, 1993. 654 с.
- Соссюр Ф. Труды по языкознанию / Перевод с франц. под ред. А. А. Холодовича. М. : Прогресс, 1977. 695 с.
- Степанов Г. В. К проблеме языкового варьирования. М.: Наука, 1979. 328 с.
- Тамерьян Т. Ю. Модель мира в языке: проблемы двуязычного пространства : монография / под. ред. Ю. Д. Каражаева. – Владикавказ: Изд-во СОГУ, 2004. 217 с.
- Тарасов Е. Ф. Диалог культур в зеркале языка. *Встречи этнических культур в зеркале языка : в сопоставительном лингвокультурном аспекте* / отв. ред. Г. П. Нецименко. М. : Наука, 2002. С. 110 – 121.
- Уорф Б. Л. Отношение норм поведения и мышления к языку. *Новое в лингвистике* / под ред. В. А. Звегинцева. М. : Издательство иностранной литературы, 1960. Вып. 1. С.135-168.
- Хауген Э. Процесс заимствования. *Новое в лингвистике. Языковые контакты* / под ред. В. Ю. Розенцвейг. М. : Прогресс,1972. Вып. VI. С. 344-382
- Щерба Л. В. О понятии смешения языков. Языковая система и речевая деятельность. Л. : Наука, 1974. 429 с.
- Шухардт Г. Избранные статьи по языкознанию. М. : Наука, 1950. 292 с.
- Ansaldo U. Contact languages : ecology and evolution in Asia. Cambridge University Press, 2009. 257 p.
- Appel R. Language contact and bilingualism. Amsterdam: Amsterdam Academic Archive, 2005. 213 p.
- Bang J. C., Door J. Language, ecology and society : a dialectical approach. Bloomsbury Academic, 2008. 248 p.
- Besten H. Roots of Afrikaans : selected writings of Hans Den Besten. Benjamins Publishing, 2012. 458 p.
- Clyne M. Dynamics of language contact : English and immigrant languages. Cambridge University Press, 2003. 282 p.
- Grosjean F. Life with two languages : an introduction to bilingualism. Cambridge, Mass, 1982. 370 p.
- Haugen E. Blessings of Babel : bilingualism and language planning : problems and pleasures. Walter de Gruyter, 2012. 185 p.
- Kerswill P. Dialects converging: rural speech in urban Norway. Oxford : Clarendon Press, 1994. 181p.
- Lakoff G. Metaphors we live by. Chicago : University of Chicago Press, 2003. 276 p.
- Langacker R. W. Concept, image and symbol : the cognitive basis of grammar. Berlin; New York, 2002. 366 p.
- Mufwene Salikoko S. The ecology of language evolution. Cambridge University Press, 2001. 255 p.
- Singleton D. M. Exploring the second language mental lexicon. Cambridge University Press, 1999. 341 p.
- Sperber D. Claude Levy-Strauss. *Structuralism and science from Levi-Strauss to Derrida*. Oxford University Press, 1979. P. 19-51.

Talmy L. Toward a Cognitive Semantics : in 2 vol. Cambridge : The MIT Press, 2000. Vol.1 : Concept Structuring Systems. 495 p.
 Thomason S. G. Language contact, creolization and genetic Linguistics. London : University of California Press, 1988. 412 p.
 Thomason S. G. On mechanisms of interference. *Language and its ecology : essays in memory of Einar Hauge* / ed. by S. Eliasson, E. H. Jahr. Walter de Gruyter, 2011. P. 181-208.
 Wierzbicka A. Bilingualism and cognition : the perspective from Semantics. *Language and Bilingual Cognition* / ed. by V. Cook, B. Bassetti. New York : Psychology Press, 2010. P. 191-218.

(Матеріал надійшов до редакції 5.04.18. Прийнято до друку 17.04.18)

УДК: 81`25+811.[111::161.2]

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2018-73-02>

АНОХІНА Т. О.

(Київський національний лінгвістичний університет)

ЛАКУНАРНІ НОНСЕНСИ В МЕЖАХ ТЕОРІЇ КОГНІТИВНОГО ДИСОНАНСУ

Дана стаття розглядає проблеми лакунології в аспекті делакунізації та елімінації лакунарності на матеріалі лексичного нонсенсу. Пропонується розглянути делітацію семантичних відтінків як перекладацькі втрати, що в певній мірі залежать від медіатора-перекладача.

У статті проаналізовано, яким чином лакунарний нонсенс як безеквівалентний консонантний елемент представлено в теорії мовленнєвих актів та в межах теорії когнітивного дисонансу. Також описано, яким чином лакуни успішно елімінуються перекладачем. Консонантними елементами, що виявляються лакунами перекладу, стають реалії, екзотизми, неологізми, алюзії, натяки, імпліцитна інформація, підтекст, гра слів тощо. В перекладі такі елементи можуть ставати іррелевантними та стають причиною когнітивного дисонансу. Стаття розглядає неологічні структури як такі, що важко декодуються та переносяться в режимі *at random* в приймаючу лінгвокультуру. Пропонується елімінувати лакуни шляхом ретрансляцій з опорою на первинний переклад.

Ключові слова: інформаційна лакуна, делакунізація, вербокреація, когнітивний дисонанс, когнітивний баланс, безеквівалентний дисонантний елемент вихідної мови, безеквівалентний консонантний елемент приймаючої мови

Anokhina T. O. The lacunar nonsense words within the cognitive dissonance theory. This paper deals with the problems of lacunology in aspect of making and eliminating lacunarity based on the lexical nonsense material. It is proposed to consider the delimitation of semantic shades as translation losses. Also, we suppose that delacunization to a certain extent depends upon the mediator-translator.

The article analyzes the lacunar nonsense units that are seen as nonequivalent consonant elements being represented by the theory of speech acts and described within the theory of the cognitive dissonance. The author has described and illustrated how gaps can be successfully eliminated by the translator. The consonant elements are, in other terms translation gaps, which are also seen as are realities, exotics, neologisms, allusions, hints, implicit information, subtext, word games, etc. In translation, such elements may become irrelevant and cause cognitive dissonance.

Translation gaps have signs of an incongruent combination of elements. If there is lack of the thesaurus information, the nontranslated elements shall appear. Some censorship or other taste preferences or a translator can result in translation flaws transferring the source text.

The thesaurus gaps containing in the original text alternatively can be left in the translation text unchanged. The thesaurus lacunae may require some additional extra-textual or in-textual explicitation. These means that the translation text adding an author's note or an interpreter's note comments or both.

The internal work of the translator as transmitter can be successful or unsuccessful. In the event of mistakes in the work of the auction, there are false translations, inaccuracies and inconsistencies. Successful translation is not only successful delacunization, but it is also a successful transfer of the decoded information. The article considers neologic structures as being difficult to decode and transfer in the *at random* mode in a host linguistic culture. It is proposed to eliminate lacunae in retranlations relying on the first translation.

Key words: thesaurus gaps, delacunization, word creation, cognitive dissonance, cognitive balance, nonequivalent elements of the source language, consonant element of the host language

Лакуни можуть успішно елімінуватися перекладачем або ж когнітивний дисонанс стає причиною делітації деяких семантичних відтінків, вихідної прагматики, комунікативної мети, авторського задуму.

За умови подолання когнітивного дисонансу лакуна (**предмет статті**) елімінується, коли ж вторинний делакунізований елемент стає консонантним (той, що впливає з вихідного), що є очевидним при аналізі лакун в межах теорії когнітивного дисонансу (**об'єкт дослідження**).

Тексти перекладу постійно оновлюються. Старі версії перекладу підпадають під критику як застарілі, невдалі або неповні, оскільки не співпадають з діючими культурно-